

PROLETAREC

LIST ZA INTERESE DELAVSKEGA LJUDSTVA.

Štev. 8 (No. 8).

Chicago, Avgust, 1906

Leto I. (Vol. I.)

SLOVENSKIM IN HRVATSKIM SODRUGOM NA ZNANJE!

Osredni odbor socialistične stranke okraja Cook, Ill., proglašuje sledečo resolucijo, ki se glasi v angleščini:

Slovenian Comrades, Attention.

Whereas, It has been made known to the County Central Committee of Cook county, Ill., on complaint of the Slovenian comrades composing South Slovenian Branch No. 11, that "Glas Svobode", owned by one M. V. Konda, published in this city (Chicago), is preaching openly against Socialism in its columns, and

Whereas, This paper was at one time used by the Slovenian comrades as their official organ, and on account of its open attacks on Socialism it has ceased to be such, and

Whereas, The said M. V. Konda has been, but is not now, a member of the Socialist party, and

Whereas, The Slovenian comrades have now a paper named "Proletarec", owned collectively by them, published in this city (Chicago) and printed in the Slovenian and Croatian languages; be it therefore

Resolved, That we condemn the action of M. V. Konda and consider as unfair and unjust his attacks against the Socialist movement and its noble aim in behalf of the oppressed and downtrodden humanity, and we therefore call upon all Slovenian comrades to give to "Proletarec" their loyal and financial support; be it further

Resolved, That a copy of these resolutions be printed in the "Chicago Socialist", a copy transmitted to the National Office, and also ask the Socialist press of America to publish same with a view to giving these resolutions as wide publicity as possible.

Published by order of Cook County Central Committee.

V slovenskem prevodu se glasi: "Vsled pritožbe podružnice iz II. volilnega okraja, v kateri so združeni jugoslovanski socialisti (to je I. podružnica "Jugosl. soc. Zveze v Ameriki" — op. uređ.), na osredni odbor okraja Cook, Ill., da M. V. Konda, lastnik tu v Chicagu izhajajočega lista "Glas Svobode" zlorablja njegove predale proti socializmu, in

ker so rabili ta list slovenski so-

drugi svoj čas za oficielno glasilo, toda ga morali opustiti radi njegovih odkritih napadov na socializem, in ker je M. V. Konda bil sam član te organizacije, a sedaj mi več, in ker imajo slovenski sodrugi sedaj tukaj (v Chicagu) svoje lastno glasilo "Proletarec", ki se tiska v slovenskem in hrvatskem jeziku, in vprav vsled tega obsojamo delovanje M. V. Konda-ta z njegovim neosnovanim in krivičnim napadom na socialistično gibanje in njega blag namen v boju zatiranega in teptanega človečanstva;

prav zato kličemo vsem slovenskim sodrugom, naj podpirajo edino-le "Proletarca" duševno in gmotno;

nadalje se še sklepa in naproša, da to resolucijo objavi "Chicago Socialist", da se o njej obvesti tudi "osredni odbor skupne soc. stranke v Ameriki" ("National secretary") in da se naprosi še vsa ostala socialistična glasila za ponatis te resolucije.

Objava osrednjega odbora okraja Cook."

Slovenski in hrvatski sodrugi, kakor tudi vsi tisti, ki so se zanimali za razmere med "Proletarcem" in "Glas Svobode" ter samooblastnim postopanjem Martina V. Konda napram slov. socializem v Ameriki, naj sedaj pokažejo svojo solidarnost.

Noben zaveden delavec, sodrug ali somišljenik ne podpira delavcem sovražnega lista.

Od blizo in daleč.

— Angleški delavci so vsem delavcem vsega sveta pokazali edino pravo pot, po kateri je treba hoditi, ako se noče v slučaju brezposelnosti poginiti lakote.

Sodr. Jack Williams, znameniti ljudski govornik, je dne 6. jul. t. l. zvečer z veliko četo brezposelnih delavcev iz Manchestra zasedel neobdelano zemljišče, ki je last mrtve roke — duhovnikov. Delavci so prinesli s sabo šotore, posodo za kuho in orodje. Zemljo so razdelili v parcele in pričeli takoj z obdelovanjem. Delavci so izjavili, ako bi se jih hotelo odgnati s silo, da bodo zasedli drugod neobdelano zemljišče. In tako je prav!!

— V Rusiji ne bo miru dokler ne pade avtokracija. Iz Sebastopolja se poroča, da so se dne 10. jul. t. l.

pridružili puntarskim vojakom v Batumu bojni ladiji "Pantelejmon" in "Trije svetniki".

Tudi na vrtu carske palače v Petrogradu so našli več bomb. Radt tega je grozen strah v avtokratičnih krogih. Car, batjuška se je bajé tako ustrašil, ko ga je dosegla ta vest, da je hlače zmočil na nekem gotovem mestu.

— V Nemčiji je sklenil osrednji odbor socialistične stranke ustanoviti "socialistično bojno šolo". V tem zavodu se bode mladina učila socializma, narod, njega gospodarstvo, prava, zgodovine, naravoslovja in sicer praktično kot govorniki v debati ali predavanju.

Ako pomislimo, kako nam dandanes primanjkuje dobrih govornikov v razrednem boju, potem moramo odprto izreči, da je ta korak nemških sodrugov posnemanja vreden.

— Alfreda Dreyfusa je sodišče po 12. letih priznalo nedolžnim. Marsikdo se še spominja, koliko se je govorilo in pisalo pred leti o Dreyfusovi aferi, da so se ministri menjavali kakor vreme v jeseni, da bi kmalu prišlo tudi do državnega preobrata. Sedaj je ta afeta za vselej končana!

Mi gotovo nismo za Dreyfusa — stotnika. A kot socialisti moramo reči: Če se komu javno stori kakšno krivico, potem se mora to krivico tudi javno poravnati.

— Še ni dolgo, ko je ohola nemška vlada obljubila nemškemu narodu, da bode kmalu napočil dan, ko se bodeta za nemški narod cedila med in mleko. In res je bilo mnogo idiotov, ki so verjeli tem obljubam vlade. Ali maček ni izostal.

Na Dalnjem Vstoku je bil fiasko, v severni Afriki polomi; prišlo je pa tudi do vojne v jugozapadni Afriki, ki dokazuje, da Nemčija nima ne diplomatov, ne vojskovodij, radi tega je Nemčija v svetovni politiki žela povsod fiasko.

Da bi vlada nekoliko prikrila svoje hibe, je padla po pomožnih uradnikih v kolonialnem uradu, katerim sedaj v moralnem oziru čita levite, kakor če bi imela morala kaj opraviti s svetovno politiko.

Ako bi hotela nemška vlada v resnici napraviti red v kolonialnem uradu, potem bi se morala sama umakniti drugim pametnejšim možem.

— V Španiji, v deželi svete inkvizicije je silno narastel strah

pred anarhisti. V mestu La Granja je neki človek skušal preriti se do kraljevskega automobila. Človek je bil "fino oblečen". Policaji so vsiljivca odgnali na stražnico, kjer so pri njemu našli bankovec za 500 pezet in nekaj drobiza. Tam je povedal, da je iz Madrida in da se piše Jose Maria.

Da človeka v Španiji odženejo v špohkamro, zadostuje, ako je fino oblečen in petičen. Mi se takega naziranja v policijskih glavah le veselimo in želimo, da bi se povsod tako naziranje preneslo v prakso, potem bi morda doživeli, da bi tudi slovenski "špisarji" pričeli podpirati zavedne delavce v boju proti policiji.

— Deželno sodišče v Hamburgu je obsodilo urednika strokovnega lista "Der Hafen Arbeiter" na 6 mesecev ječe radi tujskanja k nasilju, katerega je zakrivil s priobčenjem dveh člankov. Oba članka, katera je napisal sodr. Goerlitz, sta bila proti interesom dobičkalačnih podjetnikov. In državni pravdnik je tekom obravnave povedal to le neumnost: "Nasprotje med posedujočimi in delavci je ustvarilo le socialistično časopisje." Predlagal je osem mesecev ječe, ali sodišče jih je sodr. Goerlitzu priznalo le šest.

S to obsodbo je bila država zopet enkrat rešena, ali državni pravdnik je z zgoraj omenjenim stavkom dokazal, kako na nizki stopinji izobrazbe stoji dandanes takozvana meščanska inteligenca.

— V Luzernu v Švici so se pričele organizirati delavke, ki delajo v železarnah. Ko je delovodja doznal, da nameravajo delavke ustanoviti svojo strokovno organizacijo, jih je po delopustu pozval v dvorano, kjer jim je med drugimi čenčami dejal to-le: "Jaz priznam, da se vsled današnje draginje ne more izhajati s plačilom, kakersnega mi plačujemo. Vsled tega vprašam vsako delavko, predno jo sprejemem v delo, ako živi le o tem zaslužku. In če to potrdi potem jo ne sprejemem."

Tako odprto je še malokdo razkrinkal izkoriščanje, kakor delovodja, ki je izjavil, da je delavkam pri desetipolurnem delu nemogoče preživeti se in da računati tudi s tem, da poleg delodajalcev še drugi ljudje pomagajo, kar pomeni z drugimi besedami, naj reviče prodajo svoje tela, kakor je povedal cinično tudi neki znani česki podjetnik na Center ave., Chicago, v katerega je še dandanes precej Slovencev radi "businessa" zatelebanih.

Fej, takim ljudem!

RADIONA.

Sve šume i grme ko divlje mašine,
Da često i neznam za život već svoj;
U strašnoj galami sve većma se gu-

Moj "ja" tu sve tone, ja postajem
stroj:

Ja radim i radim i radim bez kraja,
Ja stvaram i stvaram, već ne zna
se broj;

A čemu? Za koga? Ja ne znam nit
pitam

Ta kako bi mogao misliti stroj?...
O, mrtva su čuvstva i mrtve su mi-

slu; —
Strahovit i krvavi ubija trud

Vrlinom, visinom i plemstvom i ža-

rom,
Ljepotom što dira čovječju grud.

Sve lete sekunde, minute i sati,
K'o strjelica leti i danak i noć; —

Ja žurim se kan' da bih htio ih stići
I tjeram bez mira, dok sa moću

moć.

A ura na zidu ne stoji u miru,
Sve kucka i bije i kazuje sat; —

Jedanput mi netko je reko što
zna-će

Ti zvuci, što daje ih ura i bat;
Još sjećam se slabo k'o kao iz sa-

nja: —
Da, budi mi život i misli mi roj,

A još što — al' što to? — ded ne-

moj me pitat!
Ja ne znam, ja ne znam, ta ja sam

tek stroj!...

A kadkad, kad 'vako ja slušam tu
uru,

Tak drukče joj shvaćam napjev i
r'ječ:

I meni se čini, da batić me nuka,
Da radim i radim dok vr'jeme će

teći
Njeni ton su mi žestoke gazdine
r'ječi,

A obadvije kazaljke mračni mu
gled; —

A ura — ja strepim — baš kan' da
me goni:

I bući: "Mašino" i više mi: "Ded!"
(Nastavit će se.)

NAŠI ZMUTLJIVCI.

Kako pri svijju dosadnji hrv. podporni sabiranja u Americi, tako isto kod Hr. Zajednice, koja kaže: "Svi za jednoga, jedan za sve!" (tako jest svi članovi pomagaje pojedince u odborcima a on namazo nje sve) namira je bila za sve jednak podporu učiniti, ali tu su bili različiti ljudi različite misli a i razne potrebe.

Koristnjaci i sebičnjaci išli su za ustanovljenje svoje eksistencije, idealisti opet za stvar svoju. Idealisti videli su u tom gibanju kulturni rad, kulturno gibanje. Materijalni koristnjaci pa su videli u tih prilika korist za sebe. Te dvie misli od dva elementa išli su napočetku ustanove po jednom te istom putu, kao braća od jednog oca, koji nikad nesunja na brata. Ali bezobrazni koristnjaci, koji su imali namer sistematičkim putem si osvojiti cjeli plod, te nosi vodu na svoj mlin, sve do kovencije u Chicagu, na kojoj neispadne po ruci, da dobije eksistenciju, izdadoše njihov rad.

Drugom nam sliku pokazuje kovencija u Pittsburgu.

Vlastnik Nar. Lista proglasio je, da je bivši blagajnik do kovencije

u Pittsburgu pronadjen krivim — radi blagajne. Dok dotični nemo-gavši opravdati se u listu te ode da traži čast za sebe kod suda, dok ju i dobiše.

Braća i drugovi! Tko se sjeća razni sleparija, koje novine donasaju dan na dan i mi se tim novostima čudimo; zanimaju nas velike justičke razprave, znatizeljni smo, šta će bit na kraju, sve nas to jako zanima.

Zato se pitamo, šta se radi med nami, pa se niti neogledamo. Pred tudje prage hadamo smeće gledat, i rado je gledamo, zato jer neznamo suditi. Naše pa smeće bezbrizno pustamo pred pragom! Ni neogledamo se nanj.

Braća i drugovi! Hoćemo gojiti to smeće i dalje, u kojem se nalaze ti zmutljivci, koji se već toliko puta izdadoše, kao koristnjaci. Ne!!

Svaki pošten Hrvat, koji mrzi tiraniju hipolavstvo i humbug, dužnost je, da se slože i učine čas, t. j. da obračunamo s tima prevejancima. Ne samo socijaliste veže ta sveta dužnost, već i sve, koji ljube pravicu i otvorenost.

Glas naš nek bude u boj za pravednost, slobodomišljeni i blagodati našeg hrv. proletariata.

RAZNE VIJESTI.

Revolucionari u državi Mato Grosso zaposjeli su glavni grad, te umorili prezidenta i vladu preuzeli u svoje ruke.

Na 12. pr. mj. izveden je atentat na ruskog admirala Cuknina, zapovjednika crno-morske mornarice. Jeden mornar izpalio je hitrac te je nakon 2 dana umro.

Na 16. srpnja u Parku Peterhofu beše ustrijelen general Kozlov kod atentatora pronadena je slika generala Trepova, te se kaže, da je bila zamjena izmedju drugog, jer beše slični.

U sjednici Central Federation Union zaključeno je, da se i radništvo kod buduću izbora baci u izbornu borbu, kao za sebe političko organizovana stranaka. Na programu joj su točke: zakon osamsatnom radu; zakon o jednoj minimalnoj plaći; zakon protiv kazni-ničkim proizvodnjama, te zakon, da zdravstveno povjerenstvo točno i savjestno nadzire robove, tunele, radione i stanove.

Petrograd, 15. srp. Ratno je ministarstvo poduzelo opsežne mjere u svim većim gradovima protiv revolucionarnog pokreta. List "Misl" donosi, da je u Rigi cjela garnizona podijelena u tri divizije, te svaka ima svoje odredjeno mjesto. Osim toga priredjeni su posebni vojni vlakovi pini strojevnim i običnim topovima, da u slučaju potrebe po raznim strana odjure.

Pittsburg, 15. srpnja. Otac Michael Tušek župnik crkve sv. Nikole na Stanton ulice, Milvale, čitao je danas službu božju, u koju su ga policaji uveli kroz vićucu svjetinu. A sam taj sluga božji, držeć u jednoj ruci križ boga, a u drugoj revolver (to beše blagoslove) sakriven pod revrendom te ga napokon izvuče, da prieti narodu. Policija tjerala je bijesan narod batinama. Sluga božji unišao je u crkvu te sakrivivši opet (božji blagoslov; op. ur.) svoje sjajno oru-

žje pod reverendu, dočim je narod vićuće ostao vani.

Ljepi sluga božji, koji pase ovce sa revolverima.

Samo lijepe primjere nam daju naši hrv. popovi u Americi.

Na mjesičini.

(Nastavak).

Njezino lice nije više bilo blije-do, i onaj pramen nije bio na svo-me mjestu.

— Znaš li, zašto je palma tužna? — zapitalah.

— Zašto?

— Okolo nje trče mali nestašni puteljci i zovu je neka bude vesela s njima. Iz gredica zove je cvijeće, neka podigne krunu i neka mu bude kraljica. Ali ona ostaje tužna, znaš zašto?

— Zašto?

— Zato, što u nje ima stotinu dječice male, a sunca nema toliko, da ih ogrije, da sazru. I svako veće, kad dodje vjetrić s mora otimlje, jednu po jednu datulju s nje, zelenu i trpku, a palma nema nade, da će o j jedna ostati i sazreti na njoj. Zato je objesila grane i čezne za Saharom.

Opazih, da joj se svidja onako pripovijedanje, na koje me je doveo nešto malo arapski tip njezina lica.

Drugom večer nastavih osvajanje. Pripovijedao sam joj o lavu i to sve jednostavnim bezbojnim stilom, jer sam čuo majku, gdje je kazala za nju, da je ona jedina iznimka u onoj familiji u rokokostilu.

— Znaš, lav ustane ponosit, ohol i gladan, a uza-nj se protegne lavica i ostrim, žutim zubima očeslja mu grivu. Tada lav pogleda niz pustaru. A pod njim se provija put: iz daleka ide i daleko vodi. Lav krene prema njemu. Ide odvažno i mirno, a pred njim stupa lavica, vitka i mršava, odskaču joj bokovi; a ona ide plašno i oprezno i na svaki šum u pijesku zaustavlja se, zaustavlja lava i zvjerka svojim okruglim sijerim očima okolo sebe. Sidju na put, a pokraj njega, medju pijeskom leži velika tamno-žuta sfinga. Mjesec joj je rasvijetljo tjeme, a ona sakuplja oko sebe crni plašt sjene. Legoš pod nju. Lav prigne glavu k zemlji, osluškuje; iz daleka se čuje topot karavane. A lavu se griva polako kostruši, miriše krv; a lavica se nježi okolo njega i baci mu obje prve noge okolo vrata i zagrlji ga preko grive. Tada lav pogleda na nju iz visoka, pa spusti glavu na njezine jake grudi i započne milovanje.

Treću put sam pripovijedao, kako se hvata malo jelenče u gori. Ono bježi, bježi; a lovac pljesne rukom o ruku, na to jelenče legne i čeka mirno, mirno na svoju sudbinu. Tada je plakala.

Četvrti put sam joj pripovijedao kako se lovi morski pas.

— Ti ne znaš kako se lovi morski pas? Ovako. Zamotaš veliku bijelu plahutu okolo velike oštre kvake. A on skoči i progutne. Tada potegnu mornari za konop, ona se kvaka zatjera u truh, a pas skoči u vis i otimlje se i plače, plače kao dijete. Tako ga muču dva tri

dana, dokle ne crkne. Tako se lovi morski pas, vidiš.

I tako je trajalo svaki dan, dok nijesam vidio, da se ne može proći bez mene. A jednu večer našli smo se u našem uskom hodniku. Valjalo je da prodje. Stadoh.

— Prodji! — reče ona.

— Prodji ti!

— Ma znaš, ako mi što učiniš!

— reče ona gledajući me u oči.

— Ja ti nijesam nikad ništa učinio.

— Vidjet ćemo sad.

A kad je prolazila mimo mene, bacih joj se na vrat i dok sam je ljubio u usta, ona se otimala vićući:

— Pra-pra-prasac!

Eh, a sad snijevaš, da leži kraj tebe, i u jutro se probudiš i pružiš ruku, čini ti se, da ćeš je naći kraj sebe, da će se probuditi i podići svoju lijepu tanku ruku, da se protegne i spustiti je okolo tvoga vrata. Progledaš; a pokraj tebe leži crna incerata, puna mora, i zaudara vosak na njoj. Pfuj!

— — — — —
Bila je zapala zadnja zvijezda Orsina, a humorista je pripovijedao kroza san: Kad dodjem doma, svući ću se gol golcat, pa ću skočiti u bačvu punu vina. A imam krasnu ženu. Pogodi kakve su joj vlasi.

— Pa crne — rekoh.

— Nijesu.

— Žute.

— Nijesu.

— Nego kakve su?

— Crvene. A nos — krasan, kako kruška. A glava — velika, krasna glava. A prsi? Nijesu prsi u nje kako u onih ženskih što no-ee vrpca ovdje, vrpca ondje, nego sve ravno lijepo. A noge, krasne noge — kako gore tako dolje; sve ravno — lijepo.

A pravo da kažem, čestita mi je. Veli: Možeš dvadeset godina ne dolaziti; ne boj se! Ne će k meni nitko! Zato ja — vidiš — nikad kući i ne idem. Velika ti je to stvar, kad se u ženu možeš pouzdati, sinko moj! Nego, ako hoćeš biti sretan na ovome svijetu, kao što sam ja, poslušaj ti mene; nadji ti jednu krasoticu, kakvu sam ja našao — pa se ni malo ne boj za svoj svijetli obraz. Okrenuti mu ledja.

PRVA HRV. UNION TVORNICA, CHICAGO, ILL.

Čitamo u Hrv. Zastavi oglas: "kod mene se dobiju odiela radenja po "union"-skim radnicima J. Mamek.

Kako dođemo, došo prije kratko vrijeme jedan krojač iz starog kraja, nepoznat u jeziku i ovdšnim prilikama (kao većinom mi svi), srećom dobije poso u toj "Union Faktori", ali siromak morao je da radi jutro od 7 i u noći do 11—12 sati za kukavni 12 dolara nedeljno. U nedelju nije trebao cjeli dan da radi.

Pitamo mi tog patriotu, kakova je to Union, u kojoj se radnik tako izrabljuje?

Nije li to Union ko u Jolietu, gdje se radi za 50c. na dan.

Odande valjda i dadju ta union odiela.

Jedan unionski radnik.

AFORIZMI O RUSKI REVO- LUCIJI.

Karl Linhart v "Naših Zapiskih".

"Bodočnost je v socializmu; on nosi kali novega življenja..."

Aleks. Herzen.

I.

Genij združuje dve nasprotji: anarhijo kot edino absolutno svobodo in absolutno tiranijo. Napoleon je zapovedal hladnokrvno: "— les aristocrats á la lanterne"; in vendar si je posadil ta sin revolucije sam imperatorno krono na glavo. Veliki car ruski Peter I. je odprl državo zapadni kulturi, francoskem brezverstvu, angleški demokraciji, nemškemu modroslovju; obenem pa je dal ostriči s silo ruskemu muhiku brado in odrezati plašč, — bil je oče absolutizma: z nogo je udaril ob tla in Petrograd je moral zrasti iz močvirja kot večno znamenje absolutne volje genialnega duha... Nasprotja se dotikajo: brezmejnost, večni vzor svobodnih duš koraka roko v roki z nasiljem, ki tava v rekah človeške krvi... In zgodovina prizna ta večni zakon genialnosti, — Sv. Helena je danes božjipot pred genijem se klanjajočih narodov, kakor je to Heine prorokoval.

A genij je osamljen otok v morju stoletij. Solnce zahaja in sledi mu dolga noč: Sokrat izpije čašo strupa in človeštvo divja v blaznem plesu do Golgote; Kristus umre na križu in narodi tavajo brez solnca skozi temo, katero razsvetljuje šele plameni Luthrovih kmetskih puntov in Husova grmada. Dolga stletja ločijo genij od genija... In tako puščajo ti duševni velikan svojo dedščino v slabih rokah.

Gorjé, ako oskrbuje dedščino genija surov pustolovec! Greh se maščuje krvavo in zgodovina ruskega absolutizma nam to dokazuje.

Priznajmo sans phrases: Petrov absolutizem je bil kulturen, ker je stal v službi kulture. A njegovi nasledniki so delali s tem neprecenljivim bogastvom kakor krščanski popi z Jezusovim krščanstvom. Ti so izluščili iz nauk nacarenskega puntarja edino-le forme in dogme; visoka pesem strašne človečanske tragedije, nasilje jim je ostalo sveto in princip: "Ljubite se med seboj!" so iluminirali z inkvizicijskimi grmadami. Slično so postopali nasledniki Petra Velikega: to so bili kozaški poglavarji, korporali — analfabetje in babje furije, — le kruto nasilje jim je ostalo od življenjskega dela Petrovega. Pest je zopet triumfirala nad duhom! Dá, priznajmo sans phrases: Petrova desetletja naj bi bila stletja in Rusija bi imela danes drugačno obličje...

A nasilje v roki genija in nasilje barbarskega kozaka sta dve različni cvetlici.

Tako se je razvila bestija absolutnega carizma.

... Mirno leži tiger v solnčnatem pesku puščave. Tvoje po lepoti hrepeneče oko občuduje mojstrsko spojene barve tega veličastnega vladarskega trupla, — njegovo moč, ki imponira v svoji naravni nagoti... A bestialnost tigra ne ti-

či v teh barvah, ampak v krempeljih, v zobeh, ki so raztrgali že toliko bitij... Čitaj sibirskie statistike in pozabil bodeš imperatorsko krasoto, ki omamlja duha muhikovega, kakor omamlja vatikanska mitra vernega katoličana. Zlata forma dviga fantazijo in v človeški naturi tiči sužnost, moliti hočemo pred bogom, akoravno ga ni našla astronomija, nogo poljubujemo papežu, akoravno je to le sivolas starček, na trebuhu ležimo pred carjem, akoravno razmesari bomba tudi to kakor vsako drugo truplo. Vajeni smo beraške kočice in zlata palača vzbujata našo fantazijo, da ne čutimo: da krempelji ostanejo vedno morilno orodje...

In krempelji ruskega carizma ne prizanašajo nikomur. Ko so vrgli Maksima Gorkega v ječo, je zašumelo po evropskem časopisju. In vendar ne bi carizem storil nič novega, ko bi podaril Gorkemu mesto lovorik — vislice. Pred 80 leti že je umrl pesnik Rilejev na vislicah. In l. 1849. je pričel svoj križev pot po Sibiriji najvišinejši genij ruski, Dostojevski... ah dá, v morilcu je našel Dostojevski svetlo iskro človečanstva. Raskolnikov je padel na kolena pred mirnimi nauki evangelija, katere mu je čitala navadna prostitutka... A carizem ima tigersko srce in človečanstvo mu je tuj pojem. To je razumel pisatelj Mihajlov, ko je nastopil l. 1861. svojo 12-letno sibirsko kazen, ker je izdal "manifest za mladino". In leto pozneje mu je sledil genialni Černičevski, nesmrtni duh, katerega delo bode živelo, ko se bodo poznejši rodovi spominjali carizma le približno tako, kakor se mi spominjamo španske inkvizicije... Bestija carizma ubija nepremišljeno — vsak udarec mrlič.

Pravijo, da nam Tolstoj dokazuje nasprotno. Kdo bi poznal strastnejšega obtožitelja carizma kot je Tolstoj in vendar živi starček še vedno v svoji Jasnaji Poljani?! Ali imponira carju res ta visoki krščanski duh, ki čita mirno ob kmetski mizi v bibliji svete ljubezni?... Čital sem svoje dni v "Soc. Monatshefte") znamenito študijo o Tolstovih spisih. In avtor te študije pravi: Tolstoj je postal velemoč, predno je slutila bestija njegovo nevarnost. Zdaj je Tolstoj pogumen krotilec zveri in z bičem premaguje krvoločnega tigra. Morda pride trenutek, ko zdinja stara tigerska kri, in ponosni krotilec bo obležal razmesarjen na tleh...

A nazaj k stvari! V zverinskem instinktu je ostalo ruskim carjem iz od življenjskega dela Petra Velikega le nasilje. In nasilje je rodilo odmor.

II.

Tako sta si stala hipno dva borilca nasproti: absolutizem in revolucija. In pričela je tragedija, katere zadnje dejanje je ravnokar napočilo.

Naravnost divne momente obsega zgodovina ruske revolucije. Krvavo igro pričanja ustaja dekabristov (26. decembra 1825). Ustaja ni izbuknila v pravem hipu, puntarje so postrelili carjevi krvniki in pet voditeljev je končalo na visli-

*) "Soc. Monatshefte" l. 1900.

cah. A ta nesročna ustaja je dala signal revolucijskemu gibanju.

Že v 60. letih se je pričelo gibanje "inteligence". Akademiki, meščani, delavci, častniki in učitelji so pričeli ustanovljati tajna društva pod imenom "Veliki Rus", "Mlada Rusija", "Zemlja in svoboda" itd. Vohuni carizma so zasledovali ta izobraževalna društva in justični umori so sledili drug drugemu v dolgi vrsti. In v divji želji po maščevanju je streljal l. 1866. Karakosov na carja Aleksandra II. —

Zanimiva pa je ideja, na kateri so slonele vse te tajne organizacije. Moderna znanost uči, da je vsaka družbena oblika plod razvitka, da tudi v gospodarstvu "narava ne dela skokov". Kapitalizem je naravni sin fevdalizma in socializem je produkt kapitalizma. Buržoazijec je ekspropriiral plemenitaša in proletarec ekspropriira buržoazijca. Fevdalna lastnina se je spremenila v kapitalistično in le po dobi kapitalizma je mogoč kolektivizem. Marksovo življensko delo je bilo ravno, da je dokazal za gospodarstvo, kar je dokazal Darwin za organični svet... Ruska inteligenca pa je imela v 60. letih povsem druge, rekel bi utopično-socialistične nazore. Preskočiti je hotela dobo kapitalizma in stopiti naravnost iz fevdalne družbe v socializem. Svoj temelj so imeli ti utopistični nazori v ruski "kmetski občini" s svojo, židovskemu "jobel"-letu podobno perijodično razdelitvijo zemljišča. Ta "kmetska občina" je bila v teoriji ruske inteligence temeljna celica, katera naj bi se združila z drugimi sličnimi celicami v socialistično družbo...

Med tem se je pojavil v Nemčiji demon neorganizirane revolucije, — Rus Mihajl Bakunin. Visoka njegova postava je vrgla svoje strašne sence na vso Evropo. To je bil teror, ki je nastopil svojo zgodovinsko pot, "rdeče-črna groza", pred katero so trepetali vsi sinovi vladarskih družin... Anarhizem je v svojem bistvu nezadovoljnost s počasno socialistično taktiko. Že Proudhon je nasprotoval političnemu gibanju delavstva in je agitiral proti udeležbi pri volitvah, katero so sklenili francoski radikalci neka časa po revoluciji l. 1848. In slično veliko agilnejši, a tudi veliko brezobzirnejši Bakunin. Sovražil je Marksovo "Internationale" in stavil v ospredje proletarskega delovanja propagando za revolucijo. Vzdriniti duhove, jih spodbujati v boju proti sv. trojici: kroni, oltarju in denarnemu žaklju, iztrgati iz človeškega srca vse privzgojene pojme o lastnini in "pravici", postaviti barikade in rabiti bodalo ter dinamit, da se doseže večni vzor neomejene svobode, — to so bili Bakuninovi cilji.

Ruska inteligenca se je oprijela te taktike in se je je morala oprijeti, ker je bilo vsako legalno organizatorično delo izključeno.

Neimenovani ostanejo junaki te najidealnejše dobe v ruski revoluciji, in vendar ji je na tisoče. Dijaški, delavci, učitelji so "hodili med narod", polni svetega navdušenja in z onim nepremagljivim svetlim fanatizmom, kakor ga rodi le velika ideja in velik vzor. Z jasnim čelom, v tisočerihi nevarnostih, so propa-

giral ti duhovniki revolucije med muhiki idejo socializma, svojega, ruskega socializma. Lahko trdim, da ne pozna zgodovina puntarskih idej nobene slične dobe, ki bi bila tako navdušena, tako solnčnata, ki bi obsegala toliko žrtev in toliko trpljenja... Kajti "beli teror" iz zimске palače je stopil v areno tega velikanskega dvoboja.

Zob za zob, — "belemu terorju" je odgovarjal "rdeči teror"; l. 1878. že je streljala mladenka Vjera Sasulic na generala Trepova...

Revolucionarci te dobe so se združevali v stranki "Narodnikov". A samokres in bomba sta jim bila le odporno sredstvo, ki se rabi edino-le v sili. Nade o veliki revoluciji so se izjalovile in vse žrtve so bile zaman. Muhik je ležal v tisočletnem spanju in sam Jezus bi ga ne podramil. Lakota, beda, trpljenje in zatiranje so degenerirali narod, ki je imel zmisel edino še za uro ispanja in steklenico žganja. Agitacija je ostala brezuspešna in "Narodniki" so jeli zapuščati pota Bakuninovega evangelija ter razumevati potrebo politične aktivne borbe. Vsakemu zločinu carizma so odgovarjali z atentati...

Ta nova taktika se je pa še poostрила. Leta 1878. so ustanovili revolucionarci pod vplivom strela Sasuliceve novo tajno organizacijo z imenom "Narodnaja volja". Že Bakunin je imel svoj čas optimistično idejo, da potrebuje le 50 odločnih mož, pa z njimi prekuone zlato tele kapitalistične Evrope. V zmyslu te ideje so si ustanovili pristaši "Narodne volje" svoj "centralni komite", nekak generalni štab revolucije. Taktiko tega komiteja izraža edina besedica: teror! Teror je postal edino sveto sredstvo. Prišel je neprikrivan, grozen boj. Udarcu z ene strani je sledil udarec z druge. V revolucijskem organu "Kolokol" (Zvon) se je čitalo smrtne obsodbe, in delovanje centralnega komiteja je bilo tem strašnejše, ker je bilo tajno, ker je imel odbor svoje pristaše v vseh slojih. Leta 1879. ustrelil učitelj Solovjev na carja Aleksandra II. ... Največji duhovi se oprijemajo "Narodne volje". V centralnem komiteju sedijo: Aleksander Herzen, izdajatelj "Kolokola", ki je bil pobegnil iz Sibirije čez Japonsko v London in je znal vkljub temu, da je bil večkrat na smrt obsojen, združevati vse tajne vezi revolucije v svoji močni roki, — Sofija Perovskaja, svetla mučenica, kateri je postavil Turgenjev v pesni "Pred durmi" nesmrten spomenik, — Sofija Kovalevskaja, profesorica matematike na stockholmskem vseučilišču (doslej skoraj edina ženska, ki je dospela do te stopinje!) in drugi. V vsako verzelo je stopil nov junak, vsake vislice so rodile deset novih puntarjev. (Boj je bil odkrit kakor vojna dveh armad. Udarcu vlade je sledil udarec revolucije. Leta 1880. je pripravil centralni odbor tri železniške eksplozije v nadi, da se bo peljal car po emi teh prog. Obenem se je izvršila znamenita eksplozija v zimski palači in mramornata tla pod nogami carja Aleksandra II. so se tresla "hudih pet minut". Zdaj je prišel carizem do besede in govo-

(Nadaljevanje na 5. strani.)

'PROLETAREC'

List za interese delavskega ljudstva.
Izhaja enkrat v mesecu.
Izdajatelj:

Jugoslovanska socialistična Zveza
v Ameriki.

Naročnina za celo leto v Ameriki...50c
Za Avstrijo.....3 krone

Naslov: "PROLETAREC",

683 Loomis St., Chicago, Ill.

'PROLETAREC'

Devoted to the interests of the
Laboring classes.

Published monthly by the "Slovenian
Socialist Association of America,"
at 683 Loomis St., Chicago, Ill.

Subscription rates 50c a year.
Advertisements on agreement.

Entered as second-class matter January 11th 1906
at the Post Office at Chicago, Ill., under the act of
Congress of March 3, 1879.

KJE SO VZROKI?

J. Z.—k.

V poročilu komisarja Watchorna o izseljevanju v Ameriko čitamo z dne 10. julija t. l., da se je v Ameriko izselilo v letošnjem računskem letu 850,000 oseb. In sicer iz Avstro-Ogrske 275,693, iz Italije 221,479, iz Rusije 184,897, iz Anglije 137,057, iz Skandinavije 60,625 oseb itd. Tekom 6 let je Italija prvič na drugem mestu, Avstro-Ogrska pa marsira sedaj na prvem mestu.

To govori jasno in določno o mižeriji v Avstriji, to pove odprto, da narodi v Avstriji stradajo, da počasi lakote umirajo in da avstrijski narodi hite v Ameriko, da bi se izognili počasni smrti lakote.

Mi priznamo, da Amerika ni dežela, v kateri se cedita med in mleko, da je vsakomur treba le stegniti roko in že nabere polno pest bankovcev. Ne! V Ameriki je treba tudi delati in še trdo delati, ako hoče delavec preživeti sebe in svojce. Ali priznati pa moramo, če človek v Ameriki dela, vsaj tudi toliko zasluži, da se lahko do sitega naje, da tudi družinskim očetom in njih deci ni treba stradati. In če je človek priskočijo na pomoč, za toliko časa, slučajno brez dela, mu tudi bližnji rojaki ali načelni somišljeniki radi da si zopet opomore.

Vse drugače je v stari domovini. Navadni delavec zasluži 1.20—2.00 krone (24—40 am. centov), rokodelc pa 2.40—4.00 krone (48—80 am. centov) na dan. In ta zaslužek se izplača delavcu še le po 10—11 delu, na deželi pa po delu od zore do mraka.

In tudi živila so v stari domovini mnogo dražja kakor v Ameriki. 13—14 funtov sveže slanine stane v Ameriki po zimi \$1.00; torej 5.85—6.30 kilogramov stane le 5 kron, v stari domovini pa stane 1 kilogram sveže slanine 1.90—2.00 krone. V istem razmerju so skoro tudi cene za drugo meso, perutnina, jajca, moka itd.

Ako k tem prištejemo še plače ameriških delavcev, še le opazimo razliko. Navadni delavec zasluži po \$1.50—2.00 na dan; rokodelavci pa od \$1.75 do 4.00 ali še več tolarjev pri osem, devet in deset urnem delu na dan. V Avstriji ne zasluži navadni delavec toliko dnevno, da bi kupil en kilogram slanine, ameriški pa toliko, da lahko kupi 5.85 ki-

logr. in mu še nekaj centov ostane.

Kje so torej vzroki? Ali morda Avstrija nima naravnih zakladov, ki bi bili prilagodni za industrijo? Ali ima slabo geografično lego za eksport? Ali v Avstriji ni naravnih sil, ki bi se dale izkoriščati v korist industrije? Ali Avstrija morda nima zemlje, na kateri bi lahko vspešno cvetelo poljedelstvo?

Vse ima Avstrija: bogate naravne zaklade, izborna geografično lego za eksport na Daljni Vzhod in Afriko, deroče reke, kojih sila bi se dala izpremeniti v električno in tudi za vinogradištvo, perutninarstvo, mlekarstvo, živinorejo in sadjarstvo so v Avstriji zelo ugodne razmere.

Ali kje so vzroki, da so gospodarske razmere v Avstriji tako žalostne? Ali so morda narodi leni in nočejo delati? Ne! Prav delavni so!!!

Vzroki žalostnih gospodarskih razmer tičijo v avstrijskem zistemu, ki se malo ali prav nič ne loči od ruskega.

V Avstriji žive narodi s svojimi žulji in umom cesarja, celo druhal njegovih lenih, idiotičnih sorodnikov, nebroj grofov in baronov, ki zavzemajo višja uradniška državna in deželna mesta ali žive na fidejkomisnih posestvih, to je na avstrijskim narodom ukradeni zemlji; preživljajo tudi druhal lenih redovnikov in redovnic, druhal nepotrebnih generalov in drugih višjih vojaških častnikov itd. itd.

Vsi zakoni v Avstriji glede razvoja obrti so pa še srednjeveški, ki onemogočujejo vsaki razvoj in prositi za koncesijo za izvrševanje obrti pri gosposki, kateri je razvoj industrije Archimedova točka, ali pa pri mojstrskih zadrugah, ki izgolj osebne koristolovstva otežkočujejo razvoj industrije. Najboljši industrijelni talenti so v Avstriji vbiti!

Sedaj, ko to pišem, se pripravljajo avstrijski proletariati za splošno stavko zavoljo volilne pravice. Zakaj samo zavoljo volilne pravice?

Zakaj ne za vse, zakaj ne proti celemu avstrijskemu sistemu, ki kakor mora tlačiti vse avstrijske narode?

Ako meščanskim strankam primanjkuje smisla za to, potem naj prevzame zavedni avstrijski proletariati to nalogo in naj jo izvede do zadnje točke.

Gospodarske razmere v Avstriji so še slabše, kakor v "nazadnjaški" Rusiji. Čemu torej čakati, ko narodi v Rusiji kažejo pot, po kateri je treba hoditi, ako se je treba otresti trotov in industrijo v mejah današnje človeške družbe postaviti na kolikor mogoča boljša tla.

Proč s troti v Avstriji, proč z avstrijskim zistemom, to bi moral biti klic, od Sudetov do sinje Adrije, od tirolskih alp pa do bukovinske meje, ako hočejo avstrijski narodi sebi in svojim potomcem ustvariti boljšo bodočnost.

V PREVDAREK.

J. Z.

I.

"Velika je Wallstreet, ulica ban- kirjev v New Yorku, in zvezni senat je nje prerok. To je vera vladujočih političarjev v Washingtonu. Ljudje morajo nekaj verovati, radi tega imajo tudi meščanski po-

litikarji svojo posebno vero. Politika mora imeti vir prave politične sile, da se sam tem ložje združi z njo. In ta sila živi dandanes v senatu, ki se tam pojavlja močnejše, kakor v kateri si bodi delu narodne vlade. Bistroumen mož, ki je prehodil Washington, da bi našel vir prave politične sile, jo bode zaman iskal, dokler se ne bo ustavil v dvorani senata, kjer mu pa boče vroče postalo. Tam bode našel nekaj, kar v navadnem življenju imenujemo "kšeft" ali "business". On ne bode našel najsvetejše; vendar je pa to pretvor kupčije, v katerem je precej dinamične sile. Za temi častivrednimi gospodi, ki sede na stolih, je gotovo kje skrta prava sila".

Tako piše znani satirikar Ernst Crosby v "Cosmopolitan"-u. In res je senat svetišče: Bog, katerega se tam moli, se imenuje zlato tele, njegovi višji duhovniki so pa senatorji, katere je poslalo ameriško ljudstvo vseh narodov, da mu služijo in spominjujejo njegove zapovedi. Pravi gospodarji teh grešnih višjih duhovnikov pa sede v Wallstreetu, v New Yorku. Od tod dobivajo zakonodajalci svoja naročila, od tod se tudi vlada.

In kaj je pa z ljudstvom, s suverenim ljudstvom, čigar služabniki so baje senatorji?? Eh, kdo se neki zmeni v Wallstreetu ali Washingtonu, če ljudstvo strada, če se oblači v cunje, če stanuje v hišah, ki so podobne zverskim berlogom. Roparski vitezi v Wallstreetu zapovedujejo, oprodje v Washingtonu pa vbogajo — ljudstvo pa dela, redi moderne v baržun in svilo oblečene klativiteze in molči...

II.

Ne mine dan, da ne bi bil v kakem večjem ameriškem podjetju — tvornici, rudno ali premogokopu kak delavec vbit ali pohabljen. Tudi železnice pomore in pohabijo vsaki dan nebroj ljudi. Sploh povsod, kjer se kapitalističnim načinom proizvaja, se mori ljudi zavoljo umazanega dobička, zavoljo denarja.

Tak je kapitalizem v svoji popolni nagoti. Mar so kapitalistom človeška življenja, ako se gre za sveti dobiček, za denarni mošnjček. Kdo se bo brigal za to? Saj je dandanes na stotine, na tisoče brezposelnih ljudi-delavcev, ki so veseli, ako se jim dovoli za grizljive kruha vagati življenje. Kdo vpraša za žrtve, ki so izdahnile med zobčasti kolese v tvornicah, na železniških tirih, ali vsled eksplozij v rudotopilnicah in razstrelb v premogokopih. Kdo se zmeni za nje?!

Morda državni pravdniki, ki imajo nalog spraviti vsakega morilca na električni stol ali vislice? Morda sodniki ali postavodajalci? Ne!

Denar je dandanes v današnji človeški družbi še vedno dokazal, da je močnejši, kakor vsi postavodajalci, zakoni, državni pravdniki in druge takozvane autoritete.

Nekaj navideznih obravnav, nekaj navideznih obsodeb, ki se zvrše nad nižjimi hlaptci kapitalistov, da zadeva spi potem spanje pravičnega med staro in obrabljeno šaro.

In delavci? No, delavci pa topogledajo te mnogoumore, ki se vsaki dan zvršujejo v imenu zatega ma-

lika-denarja nad njih brati in sestrami, mesto, da bi se združili v socialističnih organizacijah in tako nekega dne zaklicali kapitalistom: *Zadosti je bilo do sedaj prelite delavske krvi za Vas, da ste lahko Vi, Vaše žene in Vaši otroci v lenobi živeli, ne da bi človeštvu kedaj kaj koristili!*

Ali večina delavcev dandanes tega noče, ker čaka na socialistično družbo v nebesih, dasiravno je baje sam bog zapovedal v svojih zapovedih: *Ne vbijaj!*

"KULTUREN" POPLAV V AMERIŠKIH SLOVENCIH.

"Ameriški Slovenci so našli zadnjih par let veliko milost v kulturi, bila so dobra, obrodna leta..." Tako bi lahko rekel kak lojalni gospod, ki ima nalogo beležiti kulturne pojave v splošnem, recimo iz praktičnega stališča. Teoretiki — in teh, hvala bogu, da je tako — sicer bi se ne beležilo nič o kulturi — ni mnogo na tem furjoznem planetu — bi pa rekli, da se lojalna gospoda moti, in sicer korenito. Praktična gospoda se pa neče blamirati in vsled tega pride kar s fakti na dan in pred teoretiki stoji nagromaden kup kulturnih proizvodov, ki so jih prinesla dobra leta... En dnevnik... drugi dnevnik... eden, dva, trije, štirji tedniki... Teoretiku se zablise pred očmi in misel se užge: mogoče da izhaja še kje kak skriiven tednik, mogoče dnevnik! videti ga sicer še ni, pa ker so dobra leta, se zna vsak čas pokazati na površje še tretji; mogoče postanejo vsi dnevnik... Tako bi bilo prav, kajti stem bi izginil vsestranski napuh in kultura bi se potisoččila.

Toda kaj mar lojalno gospoda napuh in nevoščljivost ter druga nečednost, ki ne spadajo semkaj. Ona beleži samo kulturo, samo tisto kar vidi, pa se za drugo ne briga. Ampak teoretiki, ki vidijo tudi, kaj pride jutri in drugo leto, mislijo drugače, namreč: da dočakamo, ko pride vsako uro sveža izdaja z velikimi rdečimi črkami na čelu — in takrat o Hearst, kralj pomorskih kač in studenčnih polipov, ime ki se razlega od atlantika pa do pacifičnega obrežja — takrat bo Tvoje slave konec; krona preide na večje zaslužnike kot si Ti... Lojalna gospoda ima prav; ni se blamirala.

Zabeležilo se je samo tisto, kar se je zabeležiti imelo in zabeležiti moralo: "ameriški Slovenci so zelo kulturni narod"...

Teško je govoriti s praktičnim ljudmi, ki dajo na zunanost vse, na kakovost, vsebino, nič. Dokler govoriš o lupini te poslušajo pazno, kar zijajo; kakor hitro pa se dotakneš jedra, se pa na kremžijo in pravijo, da je to materijalizem, sebičnost, politika i. t. d. In od tod pride, da ostajajo pri lupini in so vseeno kulturni; in kdo ve, kako nizko bi stal naš narod v kulturi, da se ni oprijel lupine... Ali to so zavite besede, ki jih potrebuje "kultura" v dobrih letih. Mar so to lupine, ako ima človek, ki poseduje tisto reč, ki dela cel narod kulturnim — da ga beleži lojalna gospoda tacega — tudi kšeft, ki nosi? Ne, to niso lupine, ampak jedro je, politika, materijalizem, sebičnost, ki

ni za narod... Samo lupina služi vestno kulturi, sicer bi narod kulture ne poznal; ali pa je mogoče govoriti o kulturi, če jo narod ne pozna? — Lupina, ki ni za nič, — ki jo je pa treba vseeno imeti, zavoljo jedra — naj bo posvečena kulturi, jedro pa ostane v hiši, ker narodu škodi...

Tako se je govorilo in potrdilo v začetku "kulture" in lupina je postala simbol naše poplavne "kulture", ki se ji ne more očitati, da ne goji svojega započetelega dela vspesno. Jedro te "kulture" pa je ostalo v hiši sredstva, provzročiteljev poplavne "kulture" v amer. Slovincih. Narod je sedaj srečen, ko je izpoznal po praktičnih statistih kulture velik svoj napredek v lupini, gospodje provzročitelji "kulturnega" poplava pa so tudi zadovoljni s svojim jedrom v svoji hiši...

D—r.

Iz 3. strani.

ril grozno; 21 zarotnikov je bilo obesenih; par mesecev pozneje so obesili še dijaka Rosovskega, ker so našli pri njem oklic centralnega odbora... Nato je dobila besedo revolucija: l. 1881. pade Aleksander II. pod bombami, katere je izumil edino v to svrhu kemik Kibalčič. V odgovor je dal obesiti naslednik carja Aleksander III. pet zarotnikov: genialnega pesnika Šeljajova, dijaka Kibalčiča, delavca Mihajlova, pesnika Risakova in veliko Sofijo Perovskajo... Aleksandru III. pa je strah prešinjal carske kosti; car je bežal pred revolucijo v mesto Gačinò, nekako trdnjavo zoper bombe lastnih državljanov... Zdaj je ponehal vihar. Vsi pomembnejši vodje "Narodne volje" so končali na vislicah. Leta 1884. so aretirali zadnjega voditelja Lopatina in s tem je končala "Narodna volja".

(Nadaljevanje prihodnjič.)

STARKA — RUSIJA NA PODRODU.

Rusko duma (parlament) je dal car batjuška kratko-malo zapreti, ker je uvidel, da najboljši možje v Rusiji, kakor jih je nazival batjuška ob otvoritvi dume — niso hoteli biti le slepo orodje carjeve autokracije, ampak so energično nastopili za ljudstvo, za ruski narod, kateri jih je izvolil zato, da za narod kaj ukrenejo. Malo časa je živela duma in car je uvidel, da se je hudo varal na teh — po njegovih milih tako dobrih možeh za autokratično konstitucijo, ki naj bi ne bila nič drugega kot pure švindel — in ker je bil varan, ga je ujezilo to in poklical je k sebi Orlova, Trepova in Pobjedonosceva: četvorica stebrov starke Rusije.

Orlov in Trepov naj prevzameta brutalno delo, batjuška in pobjedonoscev pa naj verno in carju udano ljudstvo držita v veri za starko!

Tako se je dogovorilo — in kraj, kjer so zborovali sinovi ruskega naroda (duma) se je zaprla, okoli pa se je nastavilo vojaštvo. Nastopili so porodni krči.

Večina zborovalcev dume se je takoj po zatvoritvi odpravila na pot v Viborg, Finsko, kjer so protestirali proti zatvoritvi dume. Izdal

se je že splošen oklic na ruski narod, naj nastopi energično proti autokratični klčki — in niti kopejke naj se ne da za državne namene, ki bi jih zahtevala vlada.

"Bodite vztrajni; mi, vaši zastopniki, ki ste nas izvolili, smo z vami..." Tako se glasi odstavek v oklicu.

Zborvanje v Viborgu, ki ga je Finski governer sicer prepovedal, se je vršilo popolnoma parlamentarno. Navzočih je bilo čez 160 duničarjev.

V Peterburgu, Moskvi, Odesi in drugih industrijskih krajih pride v kratkem do splošne stavke. Vse povsod vre. Po deželi se pojavljajo kmetiški panti in vojaštvo odpoveduje pokorščino.

Gen. Orlov in Trepov sta nastopila svoje rabeljsko delo in teroristi jima odgovarjajo dosledno.

Obsojeni v smrt so: car, Trepov, Orlov in Pobjedonoscev.

Puške pokajo, bombe pa odgovarjajo. Smrt ali svoboda! je deviza ruskega naroda, ki hrepeni po svobodi in kulturi. — Pogin štarki, ki se je napila ljudske krvi v svojih orgijah skozi stoletja in se sedaj brani pripoznati — liki vlačuga — sad, ki mora naravnim zakonom priti v življenje. Živela ruska revolucija in živeli hrabri ruski bojovníki, ki pripravljajo pot — vshodni kulturi!

STVARJENJE IN ŽIVLJENJE.

Spisal Ivan Zvrha.

Mnogo starejših in mlajših učnjakov, ki so se oprijeli Kantovega in Laplacevega naziranja o stvarjenju sveta, so v tem z duhovniki edini, da je svet imel začetek. Po nazorih teh učnjakov se je iz lahke in redke materije ustvarila ogromna meglena krogla, ki se je pričela v zdavnej minolem in nedoločenem času sukati. Iz tega prvotnega gibanja materije so se po mehaničnih principih razvili drugi planeti in planetni sistemi. Ali tu ostane še vedno odprto vprašanje, kdo je provzročil prvo gibanje materije, kdo je to nadnaravno delo provzročil? In marsikteri učnjak je trdil, da se ta uganjka ne da rešiti, ker je bilo tu treba nadnaravne sile, ki je provzročila gibanje materije.

Vsled takšnega naziranja v učnjakih krogih je bilo duhovnikom lahko trditi, da je bog svet ustvaril iz nič in da je iz tega nič ustvaril vse druge stvari in reči. Med kristjani je še dandanes Mojzeseva pravljica o stvarjenju sveta zelo razširjena, dasiravno nobeden olikan človek ne verjame v njo.

Kdo naj verjame, da je vsegamogočni, velemodri, neskončno dobrotljivi in ljubeznivi, pa tudi vsegavedni bog ustvaril najprvo mrtvo substanco, potem živali, nazadnje človeka in vsled tega dela pri stvarjenju, dasiravno je vsaki dan tokom 6. dni izustil le nekaj besedi, že bil vzlic svojim božjim in dobrim lastnostim tako utrujen, da je moral sedmi dan vsled utrujenosti počivati? In ta vsegavedni bog, je moral že pri stvarjenju človeka vedeti da bode grešil, da bode moral svojega lastnega sina darovati, da odreši ljudi.

Če je kot vsegaveden bog vse to

dobro vedel, čemu je vstvaril potem človeka? Morda za to, da so potem njegovega lastnega sina — tako nam pripovedujejo duhovniki — kasneje radi človeških grehov pribili na križ?

No, tudi lep, ljubezniv in dobrotljiv oče, ki je radi tega ustvaril človeka, da so križali njegovega sina.

Ipš če je ta bog vsegamogočen in pravičen, čemu so se spuntali angelji v nebesih poti njemu in čemu je potreboval nadangelja Mihaela, da mu je pomagal pahiniti puntarske angelje v pekel?

Kjer vlada pravica, ni puntov. In kdor je vsegamogočen, ta ne potrebuje nobene pomoči, če bi se slučajno kdo spuntal proti njemu.

Iz tega kar sem tukaj navedel, lahko vsakdo spozna, da je bajka, ako nekateri učenjaki trdijo, da se je zgoščena materija v meglo pričela o kakem določenem času gibati, da je pravljica ali navadna laž, da je kak bog ustvaril svet in vse, kar vidimo.

Edino, najbolj verjetnejše naziranje je, da je gibanje imanentna in prvotna lastnost substance, kar jasno kot beli dan dokazuje sam zakon substance.

Mi dandanes dobro vemo, sploh smo prepričani, da je v vsemiru na milijone svetov, ki so iz iste tvarine, kakor naša zemlja, sonce in vsi planeti našega solčnega sistema; in da so nekateri teh svetov še le v razvoju. Z raznimi inštrumenti tudi lahko dokažemo daliavo stalnih zvezd od naše zemlje. S temi astronomičnimi inštrumenti tudi spoznavamo kretanje kometov, zvezdnih utrinkov in takozvanih meglennih madežev.

Mi tudi dandanes vemo, da se tiri, po katerih se gibajo svetovi, spreminjajo. Mi smo tudi spoznali občni zakon tvarine, ki je povsod enak: v najmanjšem delu našega planeta — zemlje in v najmanjši celici človeškega telesa.

In iz tega, kakor tudi iz drugih nauk, katere nam podajeta zvezloznanstvo in fizika, spoznamo, da je vsemir neskončno velik in neomejen; da ni nikjer prazen in da je povsod tvarina. Tudi svetovni čas je večni in neomejen; svetovni čas ni imef nikdar začetka in ne bo imef nikdar konca. Tvarina je povsod, se vedno giblje in spreminja; nikjer ni miru in smrti in tudi kvantiteta tvarine je vedno enaka, kakor tudi kvantiteta vedno preminjajoče se enerzije. Občno gibanje. Občno gibanje v vsemiru je večno kroženje ponavljajočega razvoja. In to se vrši v časovnem spreminjevanju, kjer se masa in eter prvotno ločujeta. To ločenje ima pa svoj vzrok v zgoščevanju tvarine, v stvarjenju milijonov majhnih zgoščevalnih središč, ki ima zopet svoje vzroke v pralastnostih tvarine čut in stremenje.

Mej tem, ko se v vsemiru vsled piknotičnega razvoja vstvarjajo najprvo manjši, potem večji svetovi in prožna sila eterja med njimi postaja vedno večja, se zopet drugod završuje uničenje svetov, ker trčijo drug ob drugega. Velikanska toplota, ki se razvija potom mehaničnega procesa pri trčenju gibajočih, sukajočih se svetov, je nova živa sila, ki provzroči gibanje novih svetovnih, prašnih množic — novih svetovnih, sukajočih se svetov:

stvarjenje se prične zopet z nova. Tudi naša zemlja, ki je pred milijoni leti nastala, ali ustvarila se iz sukajočega se solčnega sistema, bode po milijonih letih zopet popolnoma ohladila se, zamrla, nje pot okoli solca bode vedno manjša in slednjič se bode pogreznila zopet v sonce.

Taka sta začetek in konec sveta, tako ju priznajo dandanes vsi učenjaki, ki nočejo varati ljudi, in priznajo ju tudi vsi pametni, izobraženi ljudje.

Čemu nam torej duhovniki pripovedujejo, da je bog ustvaril vse, in da bo bog po smrti sodil vsakega človeka: edini bodo šli v pekel drugi pa v nebesa. Namen tega je prozoren! Duhovniki hočejo sebi in kapitalistom, cesarjem, kraljem in drugim trotom v človeški družbi ohraniti udobno življenje s tem, da delavcem, ki živijo ves svet, z verskimi bajkami, praljicami in lažmi obljubujejo udobno življenje na drugem svetu, katerega sploh ni. Večina duhovnikov, ki je izobražena, dobro ve, da je vsaka vera humbug, da je duševna veriga, v katero vklepajo modernega suznja — delavca, da bi potrpežljivo nosil jarem kapitalistične suznosti. To vedo tudi mnogi takozvani "liberalci", ki vsaki priliki povdarjajo, da so brezverci, in da bi svoje brezverstvo dokazali, pa vlačijo umazano perilo duhovnikov, ki nima z verskim humbugom nič opraviti, na dan. Ali če je treba nositi kako bandero pri procesiji, ali če se čita kaka maša zadušnica za kakega cesarja, ali družega bogatega tolovaja-postopača, potem se ti brezverci prepirajo, kdo bode prvi nosil bandero, ali pa odpeval duhovniku pri verski komediji v cerkvi.

In zakaj? Tudi te ljudje radi živijo udobno življenje na tem svetu — na drugem ga prepuščajo vrabcem radi tega se nočejo očitno zameriti svojemu tajnemu zavezniku — duhovniku, ker bi si s tako zamero pokvarili svoj "kšeft" in udobno življenje bi šlo rakom zvižgat in žabam pet.

Tudi ta boj takozvanih "liberalcev" proti duhovništvu je le navidizen, ali se pa pri takem boju gre le za to, da bi moč duhovnika prešla v njih roke. Vsi liberalci so pa za to, da se vera ohrani ljudstvu, da ljudstvo verjame v boga-stvarnika, ker se z verskim humbugom najlože kroti siromaka-delavca, ki dandanes že precej glasno zahteva svojih po naravnem zakonu priznanih človeških pravic, ki noče več stradati na tem svetu in čakati, da se bo do sitega najedel še le v nebesih.

"Slovenski Narod" v Ljubljani je priobčil pred kratkem nekako statistično noto, koliko stane parlamentarno poslovanje. Noto so ponatisnili vsi slov. amer. listi. Stem se je izdrlo ljudem nekaj pezdirja iz oči.

Mi bi pa sedaj radi slišali nekaj važnejšega, namreč: koliko dobička ima avstrijska vlada od tega, kadar obstruirajo liberalci in klerikalci v kr. dež. zboru, in pa koliko bi zneslo v denarni valuti to, kar sedaj provzročajo s svojo zakrknostjo napram volilni reformi?? — Ali bi nam utegnili izračunati to, statisti okoli "Slov. Naroda"!

Počasi se je zibala na kratkih, okovnih nogah, stopicajoča gosja čreda; bilo je videti skoro kot bi se plazila po zemlji. Spredej se je majal težak gosjak, kosčat in ploščat, stegnil je dolgi vrat ter neusmiljeno zagagal, za njim so se pomikale zastavne gosi oprezno, da bi človek mislil, da se vsak hip usede katera na tla, — zadej za temi pa je vodila bilj na strani stara gos svoj zarod: petorico čedno belih mladičev, katerim se je med srebrno-belim perjem rmenil tupatam še nežen mah. Bili so že čisto godni, vendar pa so se zaletavali lahkomišelnost okoli starke ter odpirali zvedavo voščencormene kljume. In naenkrat je zopet zagagal gosjak, močno in zaletljivo, in sedaj so se oglašile vse gosi in goske, ena za drugo ter ni hotelo biti getanja in črvljanja konca ni kraja...

Tedaj stoprav je opazil Sitar gosi. Pogledal je med vrbami in nehote je zavil po stezi, mesto da bi šel okoli po cesti proti Klemenovemu domovanju. Skočil je čez jarek ob veliki senožeti, katera se je držala vrta ob dolgi, enonadstropna hiši. Steza je bila dobro shojena, kajti svet je namakala obsežna luža sredi travnika in zato so se poznale stopinje, če je le kdo stopil; Klemen je namreč redil gosi in race ter je napeljal na močvirni travnik še studenec tako, da je imel bazar za perotnino. Tenke bilke so gledale pri kraju iz vode in če je potegnil veter, zazibala se je površina na lahko, kakor bi zatrepetala od veselja in radosti ter bi se razlil čez njo poreden smeh.

Gosi so zavile po travniku naprej in se približale bazarju. Ko so zagledale blestečo se vodo, so zopet zagnale krik. Razkropile so se in nekatere so zagazile proti mlaki ter začenjale razpenjati peruti in mahati z njimi. Pile so vodo, stegajoč vratove kvišku, nekaj pa jih je iskalo po mladi, sveži travi hrane, brskale so s širokimi kljuni po vlažnem bregu in čofedale so in stresale s plavutastimi nožicami. Hipoma pa so pričele zopet kričati in gaganja in gegetanja ni hotelo biti ne konca ne kraja in med tem se je spustil gosjak prvi v vodo ter majestično plaval proti sredini, a gosi so ostale bližje brega ter počasi veslale po mlaki in vtikavale glave v vodo. Stara gos z mladiči je ostala v travi.

Sitar je malo postal. Gosice na travi so se pripasle prav do njega. Ogledoval jih je ter jih začel šteti, češ, koliko bodo vrgle Klemenu, če jih proda. Našel jih je do trideset, ali še ni vštel nekaterih, ki so se poizgubile med nizkim bičjem na nasprotnem bregu. In koliko ima Klemen še druge perotnine! Kokoši toliko, da kar gnete po dvorišču, in puranov z dolgimi, modrordečimi podbradki. In golobjaki so polni golobov, ki grulijo cel dan po nastreških in pomolih pri vislih. Na strani za vrtom stoji hlev, pokrit z rdečo opeko, dolg in visok kot kakšna palača, in v njem stoji debeloglava goveda, z velikimi rogovi, v dveh vrstah: skoro toliko živine ima Klemen, kot vsa ostala vas, ob potoku pod bregom, skupaj.

In tedaj so zagagale mlade gosi

tako nenadoma, da je razdražilo Sitarja. Nehote se je sklonil ter zagrabil najbližjo za peruti in gosica je takoj utihnila, ko jo je vzdignil kvišku. Tako bela je bila, kot srebro se ji je svetilo mlado perje, skoro tako perje je imela kot gos sv. Martina v farni cerkvi; pa tako gladka je in tako prijetna mehka, da bi jo kar gladil in pri miru je kot bi se potuhnila. Sitar je kar ni mogel izpustiti iz rok, ko jo je tiščal z dlanmi za život.

Pogledal je gori proti hiši. Okna v nadstropju so zaprta in vse je mirno, kakor da ni nikogar doma. Po stezi se je videlo naravnost pred zeleno pobarvana vežna vrata in tudi ta so bila zaprta. Klemen se je odpeljal gotovo kam po kupčiji. Danes ga ne dobi, da bi se zmenila, če mu pusti še eno leto njivo v najemu.

Goska pa kar ni hotela stran, kakor bi bila h rokam priraščena. Sitar se je ozrl še enkrat po stezi in napel oči. Vse je zaprto. Danes pojde domu, pa pride jutri.

Hipoma je zapazil, da ima gos pod pazduho in sam ni vedel, kedar jo je preložil. Pa skoro ganila se ni, samo vrat je iztegovala, kot bi ga priganjala, naj gre. Posvetilo se mu je. Kaj, ko bi jo vzel seboj? Dobro bi se podala med tistih parac, ki letajo okoli oglja. Neži poreče, da mu jo je podaril Klemen. Na jesen, ko bo zrastle ter se bo zredila, da bo okrogla kot meh, odseka ji na kladi glavo in mast se bo cedila po ponvi od nje, dišalo bo po veži in vsi hiši, šumelo in čvrčalo kot ob žeganju na fari...

V tem je bil Sitar že za vrbami na poti ter koračil proti selu, četrte ure hoda od Klemenovine, ki je stala na samoti. Nebo je bilo čisto modro, le nekaj sivkastobelih oblakov je oblivalo solnce; po vrbah ob dolgi, izvoženi cesti je pihal spomladanski veter ter vpogibal šibke, sočne mladike z rmenozelenimi lističi. Pri starem, trhlem štoru, iz kojega je sililo nekaj šib, položil je gos na tla in potegnil veliko, rdečo ruto iz kamizole. Pogledal je okoli, ako kdo prihaja, potem pa je privezal gos, da je samo kljun gledal iz rute, na vrhu pa je napravil voz, da je mogel držati sveženj. Bil si je v svesti, da ga nihče ni vidi ter je mislil zopet na njivo, ki jo hoče v najem od Klemena. V desnici je nesel zvezano gos.

Ali je napravil kaj napačnega? Klemen ima toliko gosi, da se mu ena popolnoma nič ne pozna; štel jih ne bo najbrž tako kmašu, in radi tega jih tudi pogrešal ne bo. Dosti kokoši in gosi mu pobere lisica, pograbijo jih potepuhi in saj mu tudi hlapci in dekline jemljejo le perutrine, ampak celo žito iz kaš ter je prodajajo na skrivnem. Kaj je prizađeval Klemenu krivico? Čegava je sploh gos? Je li imel Klemen kaj truda, da se je izvalila?

Po poti se je pripeljal mlinarski hlapec s praznimi žaklji na vozu. Zavpil je Sitarju: "Dober dan, očel!" Sitar mu je dejal, naj ga da Bog. "Kaj pa vozite?" je še zakričal ter pognal hitreje. "Hlebec," je odvrnil Sitar. In drdranje in odskakovanje voza se je počasi izgubljal v daljavo med vrbami...

Na njivi je treba delati, si je mislil Sitar. To je drugače: pšenica ne raste tebi nič, meni nič. Kdor

orje, seje in žanje, tisti zasluži žito: delal je, sam je pripomogel, da je ozelenilo, sklasi in dozorelo. Tepko je treba vsaditi, obvezovati, da rodi sad. Če bi ne bilo orača in sejavca, če bi nihče ne vsajal dreves, bi ne bile kašče polne žita in shrambe ne polne sadja. Ali bi pa ne bilo gosi, te majhne goske, čeprav bi ne bilo Klemena? Vseeno bi bila. Klemen ni ganil prsta pri vsem. Gosi imajo svoja gnezda, ki jih Klemen nikdar ne pogleda, gosi in njegova mnogoštevilna perotnina si išče hrane po senožetih in po mlaki, ne da bi se brigal Klemen za to. Ali mu je torej stđril kakšno krivico?

Na koncu vrb končala se je pot ter se strnila s široko, belo, glavno cesto. Sitar je šel na drugo stran na stezo, katera je vodila v vas. Na griču se je izmed starih, častitljivih lip, ki so ravno dobro zbrstele, vzdigovala velika farna cerkev z dvema zvonikoma in nizko kupolo nad ladnjo. Na zvonikih blestala so se pozlačena jabolka in na njih so žarele v solncu zlate glorijske okoli simbolov imena Kristusovega in Device Marije, ki so bili pritrjeni na jabolkih mesto križev. Strehe so bile rdeče pobarvane v nasprotju z belimi zidovi. Za cerkvijo se je vzdigoval pisan pomladanski gozd toliko, da se je vrh dotikal cerkvene ure in da so se dvigale strehe zvonikov v nebeško modrino ter se rezale v ostrih obrisih iz jasnega svoda. Pod gričem so se tiščale vaške strehe in med začrnelo slamo so bila videti cvetoča drevesa kot velikanski šopki belo-rdečih cvetk.

Gos je v ruti postajala vedno bolj nemirna; kolikor dalje je prišel Sitar, toliko bolj se je ruta zategovala. Stegati je začela glavo ter pregibati noge in zdelo se je, kakor bi poskušala raztegovati tudi peruti.

Sitarju je bilo tesno; potresel je parkrat sveženj, da se je voz bolj zadrgnil. Kaj vruga počne, si je mislil. In čim nemirnejša je bila gos, tem bolj mu je bilo neprijetno. Mu li hoče uiti? Kakor da hoče ravno od njega proč, kakor da ni zadovoljna, da jo nosi ravno on.

Steza se je približala potoku, ki se je vrt pod vasjo in izmed nizkega jelševja pokazala se je lena voda, katera se je komaj pregibala ter se je zlivala v širok tolmun, čegar gladina je bila temnozelenina in v nji so se zrcarili beli kopicasti oblaki, ki so pripluli od vzhoda. Iz vode je vstajal hlad. Ko je uzrla gos potok, zagagala je na glas.

Sitar se je zdrnil. Gos je začela postajati še bolj nemirna, prav kakor bi hotela razpeti peruti ter odfrčati... Čudno je postalo Sitarju in bojazen se mu je dvignila v duši: bilo mu je kot da ima madež na sebi. Oblila ga je rdečica. Prešnilo ga je: in če izve Klemen? Tat bi mu rekel in s tatom bi ga nazvali meščani. — Toda Klemen se vendar ni nič trudil, Klemen nima ničesar iskati in se pritoževati, ker ni oral in sejal, tudi žeti nima pravice.

Goska je zagagala tiše, skoro jokajoče. Sitarja je vprašal nek glas: "Kakšna pa je tvoja pravica? Ako Klemen ni oral, tudi ti nisi oral in sejal. Če misliš, da Klemen nima pravice do nje, ali jo imaš morda ti? Kdo ti jo je dal, kje si jo dobil?"

Sitar se je spoznal. Nihče ni oral in nihče je ni zaslužil ob vročem solncu v potu svojega obraza in tu-

ti nihče ne sme imeti od nje koristi. Če ni Klemenova, je njegova še veliko manj. Kdo ima pravico ubiti škranca, ki zvrngoli v zgodnjem jutru nad poljem, in kdo ima pravico vjeti slavca, ki poje mehko zvečer v grmovju in bi mogel reči, da je storil pošteno dejanje?

Sitar je postal in odvezal rdečo ruto. Izpustil je gos v potok. Veselo je splavala med jelšami po tolmunu, kamor jo je nesla voda in za sabo je puščala na gladini gaz, na kateri so lomili solnčni žarki ter se lesketali kot čisto zlato. In svobodno je veslala naprej...

Okrenil se je ter stopal naglo dalje. Na ovinku se je pokazala njegova bajta. Vegast dimnik je stal na strani in se oziral boječe raz mahovito streho. Na belih stenah so migljale solnčne lise, prav do bajte so segale cvetoče veje ter se dobri-kajoč dotikale zidovja. Bilo je svečano-mirno, brez glasu. Preko Sitarjevega obritega, koščenega obraza plavala je zadovoljnost jasnega dneva. In potegnil je laken piš ter sipal belo, dišečo cvetje raz črešnji doli na mehko travo.

Iz knjige "Reliefi".

SMRT ALI SVOBODA!

— Črta. —

Spisal J. Zavertnik.

Let 18... je taborila kakih 200 mož broječa četa vstašev v gorovju nad Melinjem. Vstaši so ležali v skupinah okoli veselo prasketajočih ognjev, na katerih so pekli janjce, ki so jim bili za zajuterk, kosilo in večerjo.

Nekateri so spali, ker so bili trudni od ponočne straže, drugi so zopet pripovedovali o slavni že zdavnej minoli slavni, junaški dobi, ko so se njih pradedje skoro merili vsaki dan s krvoločnimi Turčini, da so si ohranili svobodo.

Posebno pri zadnjem ognju, ki je plamtel ob robu propada, pod katerim se je zvijal srebrnobeli potok po romantični dolini je bil razgovor posebno živahen.

"Jozo! Ne bo miru, dokler zadnjega švaba (Avstrijca) in Turčina ne preženemo iz naše lepe, divno krasne Hercegovine," je rekel mlad vstaš, kojemu se je na obrazu čitalo, da je dovršil komaj dvajseto leto.

"Da, da Ivo!" je odgovoril Jozo. "Pametno govoriš, a mi smo pre-slabi, da bi se otresli tujega jarma, da bi izgnali Turčine in Avstrijce, ker med nami ni sloge, ni edinstva."

"Res je," je pripomnil Ivo. "Turčinov bi se bili še znebili, ali Avstrijcev se bodemo težko odkrižali, ki so zasedli Hercegovino z izgovorom, da so prišli delat red in mir, da nas hočejo rešiti turškega jarma. Vsi imovitejši Hercegovci simpatirajo z Avstrijco in to le izgoj osebne-koristolovstva."

"Vrag jih vzemi," je pikro izgovoril Jozo. "Kedar sede med nami, sanjajo vedno o svobodni Hercegovini, kedar so pa pred turškimi begi ali avstrijskimi častniki in uradniki, pa govore, da je treba iztrebiti hajduštvo in dati deželi red in mir. Ob taki priliki nas imenujejo roparje, tatove..."

"Ej, naj nas sramote izdajice, ka-

kor jim drago," je poluglasno de-
jal Ivo, potom pa pristavil glasne-
je. "Čas bo prišel, ko se bude to iz-
dajstvo kruto maščevalo nad njim
in njihovimi potomci."

"Ivo, resnica je," je rekel Jozo.
"Ali vsled njih izdajstva bodo tr-
peli vsi, tudi nedolžni Hercegovci,
ki se bojujejo sedaj za svobodo..."

"Naj zvižga po njih hrbitih su-
ženjski bič," je naglo vmes segel
Ivo, "saj sami to hočejo. Jaz bo-
dem ostal svoboden, ker grem rajši
v smrt kakor v suženjstvo."

"Jaz tudi —"

"Kapitan, kapitan," je od daleč
klical visok Hercegovac, zarjavelo-
ga obraza, iz katerega je gledalo
dvoje sokolovih oči predrzno v svet.
"Avstrijci se bližajo po dolini. Pro-
viantna kolona je, katero varuje
kakih 400—500 vojakov," je nada-
ljeval došlec, ko se je Jozu pribli-
žal do kakih 5 korakov.

"Dobro, tem bodemo posvetili,"
je spregovoril Jozo. "Ivo, vzemi s
sabo 100 sokolov in zasedi z njimi
levi breg Bistrice, tam kjer Bistri-
ca naredi prvi ovinek. Ko poče prva
puška na desnem bregu, tedaj spro-
ži kamenje, potem streljaj in ko bo-
de zmešnjava največja, pa napadi
z handžarjem. Mi bodemo tudi na
mestu."

Po teh besedah je takoj prišlo
življenje v vstavški tabor. Ivo je
takoj odrinil s svojo četo na od-
kazano mesto. Jozo je odredil, da
naj se ognja pogase, da ne bi dim
opozoril Avstrijce na pretečo ne-
varnost, potem je pa tudi odšel na
desni breg Bistrice, kjer je hitro
razpostavil potrebne straže.

Sam je vstopil s tremi vstaši na
veliko skalo, odkoder se mu je od-
piral pogled na dolino.

Avstrijska predstraža je zavila
v dolino. Nji je sledila dolga vrst
voz, ob katerih so korakali vojaki
z nasajenimi bajoneti. Kake tri mi-
nute kasneje bilo je videti vsa pro-
viantna kolono, prav pod vstaši, ki
so ležali v zasedi. Sedaj se je zravnal
Jozo, potegnil je samokres in
sprožil. Strel je votlo odmeval od
bližnjih in daljnih skal in opozoril
Avstrijce na pretečo nevarnost.

Prepozno!

Na levi strani je zagrmelo kame-
nje, ki se je kakor sneženi plaz vsu-
lo nad preplašene vojake, vse vni-
čujoč in poteptajoč. Predno so se
vojaki sploh zavedli, kaj se vrši, se
je vsula toča krogelj iz vstaških
pušk, noseč gorje in smrt med nje.

"Smrt ali svoboda," je viknil Jo-
zo, potegnivši handžar izza pasa in
planivši nad iznenadene vojake.

"Smrt ali svoboda," je zagrmelo
iz stotero grl in vstaši so vdrlji za
svojim vodjem, kakor ob nevihtni
narastli hudournik, komur se ne
more nič vstaviti.

Odpor vojakov je slab. Kdorkoli
je mogel, je bežal. Sedaj se začuje
glas vojaške trobente. Vstaš, ki je
ostal na straži, je prinesel vest, da
se bliža močna avstrijska četa, ka-
tero je ne mogoče pregledati.

"Dobro," je odgovoril Jozo. "Tu-
di to poženemo v beg, ali pa umr-
jemo. Bolje smrt kakor suženjstvo."

"Smrt ali svoboda," so odgova-
rjali vstaši, ki so se zbrali okoli
svojega vodje.

S-s-s-zz—ü— so odgovorile prve
krogelje iz vojaških pušk na vstaški
bojni klic. Temu zvižganju krogelj
se je pa pridružili bas topov, ki so

pošiljali šrapnele iz svojih žrelov
v hrabro vstaško četo.

Vstaši so odgovarjali s puškami,
njih četa se je krčila čimdalje bolj
in bolj.

Vojaška črta strelcev z nasajeni-
mi bajoneti se je približala do ka-
kih 150 korakov.

Sedaj je planil kviške Jozo, držeč
gol handžar v roki in s klicem
"smrt ali svoboda" vdrl proti so-
vražni strelski črti.

Njemu so sledili vsi drugi še ne-
ranjeni vstaši.

Sprejela jih je salva, ki je zopet
skrčila njih vrste, potem druga, tre-
tja...

Jozo z deseterico svojih je pro-
dril strelsko črto.

Že je mislil, da je na varnem, kar
mu zablisnejo zopet bajoneti na-
sproti.

"Vdajte se, vsak odpor z Vaše
strani je odveč," je zaklical mlad
časniki. "Obkoljeni ste."

Jozo je sprožil samokres, in čast-
nik se je zgrudil na tla. Zdaj je zo-
pet zagrmela salva in hrabre vstaš-
ke čete ni bilo več. — — —

Drugi dan so pa meščanski listi
prinesli dolga mrzovajna poročila,
da se je hrabremu polkovniku N.
N. posrečilo vničiti po hudi bitki ro-
parsko druhal, katero je vodil zna-
meniti hajduk Jozo, ker je neki do-
mači ogleduh obvestil polkovnika,
da vstaši nameravajo napasti pro-
viantno kolono, katero šta varovali
dve lovski stotniji. Žal, da ni bilo
mogoče pravočasno dospeti na bojiš-
če in obvarovati obe lovski stotniji
vničenja.

MOČVARA.*)

Početkom ove godine izašao je u
New Yorku jedan roman "The Jun-
gle", pisac Upton Sinklar, u kojem
velike i grozne tajnosti od dnevni
dogadjaja u čikaški klaonica pro-
našo, tako da država moraše svoje
komisare slati, za iztraživanje tih
neuzdrživi okolnosti.

Već na svršetku špansko-ameri-
kanskog rata, beše velike tužbe pro-
tiv Beef-trust podignute. Stotine
vojnika umreše od pokvarenog jela
kutij mesa (Biksenfleisch) a mnogo
njih zadobiše teške bolesti; ali onda
se to dala lahko zatajiti; samo da
eksport Američkog mesa ne padne.

Ali drugačije leži danas ta stvar,
čim je izašo Sinklar roman eksport
mesa u Europu — osobito u En-
glesku u glavno trgovište padoše
skoro na nišnicu.

Pisac radio je u klaonici i videv-
ši, kako krave u pravo na vremenu
telenja čije meso zato kao hranivo,
je škodljivo, beše klane, za vreme
dok je "bos" sa prisustvujućim ko-
misiarom u govoru bio a u večer,
kad već ne beše prisutan ranjene
životinje su se klale i sa zdravima
zamjenile, koje je komisar već pre-
gledao.

Rogato blago čije truplo sa me-
zlovima puno beše — potajno se
klale, te se dogadjalo do dotičnom
mesaru presmrđlivi gnoj u lice špri-
cao kad je sa nožem životinju ubo;
zatajiti se moglo nije jer njegove
ruke i ramena sa gnojem pokrite
beše, od tog se pravio, I. gualitet
(embalmed bief) u kutija meso ko-

*) U njemačkom jeziku zadobit
v New Yorker Volkszeitung.

ji je više vojnički stojao nego ku-
gle Španjolaca.

Sta se sve ne uporabi za koba-
sice, ima mnogo parcova i miševa,
koje sa otrovnim hlebom naumiše
uništiti, i tako se dogadjaše, da me-
so, parcovi, otrovni hleb u Hak ma-
šinu dodje, i sa krupirovom meljom
dometne, brei kobasice postavljaju,
koje se još Chemikalen farbaju
(mjesto sušenja) i sa drugim Che-
mikalen tečne načine i tako kao I.
gualitet suhe kobasice (gerährte
Würste) upromet razšilja.

Kad ovih malo primjera imamo
dosta.

Kojim prilikama su radnici pod-
vrženi, groznie nespodobštine koji-
ma rad tako razdelen, da mu je ne-
moguće ni malo pažnju uzeti na
osobnu sigurnost — teške bolesti
prelomljene ruku il nogu, otrovlje-
nje krvi itd. su posljedice! Priredba
sigurnosti? za kog? da se to pravi?
To stoji nas novaca, a ima toliko
radnika (koji ne stoje niš).

Tako se moglo više put dogoditi,
da je koji od nesretnika u jedan
kotal sa kuhanom mast pao; ali nje-
gov kraj iz ovog svijeta pronadjen
je prekasno — dok sve do kostiju
razposlano beše u daleki svet kao
"popreko čista I. gualitet kuhana
mast".

I u mrtvoj saisonsi morajo svi
radnici u 7 sati tamo bit, i tako
može 10 ili 11 sati više put i posle
podne, dok se počme klati; zato
vreme čekaju radnici u jednom pro-
storiju, u kojem termometer, 20
grad izpod niš pokazuje! i tako se
desi, da se radi samo 2 ili 3 sata to
znači zaslužba 35 do 50 c.

Dode li radnik jednu minutu kas-
no bit će mu cjeli sat od plaće uz-
tegnut; ali jer nije dozvoljeno u
blizistojati i čekat to je primoran
da radi bezplatno.

Takodjer na policijskur ide Sin-
klar na čisto svetlo, nepronadjivi su
Čikaški Bordeli, igračnice, opijam
špekulant i a da i sa lopovima stoji
u svezi. Čovjek poznaje staru po-
slovcu "Novac ne smrdi".

Nas će predaleko vodit, mi hoće-
mo u kratko iz tog romana poje-
dince navesti.

Marija jedna bez roditelja, koja
je sa poznatima preko došla cjenio
ju Sinklar kao jednu divnu seljan-
ke sva životu vesela pjevajuća i ra-
do radeća, upozna se sa jednim svo-
jim zemljakom Tomo Kusleita je-
dan veseo i jak mladić koji si još
posle rada, koji dolar zaslužio jet
beše jako obljubljeni medju zem-
ljacima radi svoje pjesme, te bez
njega ne beše ni jedne svadbe od
njegovi zemljaka, na kojoj ne beše
prisutan. Oni se ljubljase, te oče-
kivaše njihovu sreću. Sa svim na-
porima borise se za njihovu budu-
nost, ali moraše u mejednakim bor-
bama podleći. Duboko žalostan je
njihov konac. Tomo zadobiše ranu
na desnoj ruci te otrovljenje krvi,
odrezaše mu ruku, nemogavši radit;
on neće nikad više iz veselja svoje
domaće pjesme pjevat, prosjači po
Čikaški ulica, bludi, te pije i pije
za zaboravljenje nesreće njegove
uvjek niže padao i jedanput nadjo-
še ga u malome prolazu u kutu za-
tvorivši oči za uvjek... Ne ljubi li
on te zvijezde, drveće i cvjeće, te
brgove i doline ljudi i životinje, taj
dalek i divan syjet!... Sve urobi
še mu!... svel... Tko ima pravo
na to?... Tko?!... (Kapital.)

Marija padaše u prostituciju (dir-
ne). I to radostno djete prirode će
moguće gde u najtamnijem kutu
podleći tko je njezin ubojica tko?..

Sinklar je najtežo muke pretrpio
srušio se na ulici od glada, u zimi
bez stana i domovine luda po ulica-
ma. Kod jedne sale vidi skupštinu
stupio unutar, da se stopi, i on se
bori sa spavanjem, u to zvuči glas
govornika kraj usiju. Druže ako će
te slušati možda će Vas zanimati
Druže? — stom ljepom riječu me
taj nazvao. On sluša tog govornika,
te čuje riječi, koje još nije čuo.
Čujme, ja govorim sa glasom, oni,
za koje je ovaj svjet tammica. Sa
glasom djeteta, koje daleko na ju-
gu u Tvornici vune radi, izmučeno
u divljem zdvojenju, koje nevidi
nikakove nade već grob. Za one
Majke, koje u njenom siroomaš-
nom domu kod lojne sveće prede
smrtno žalostno i plačuć, da sree
nepukne od tuge što njezina djeca
gladuju! Za one muževe, koji cio
svoj život radili a sad se u bred-
nom stanju smrtno bolestni valjaju
i svoojim zadnjim pogledom još
bijedu videti mora, koji hranitelj
on beše, i čiju bijedu on na svom
umirućem času udisati mora. Za
svaku nesretnicu djevojku, koja
bludi bez sredstva po ulicama, za
koju u danšnjem stanju samo dvie
pomoći ima — bordel ili jezero! —

Tako ima ljudi, koji samnom
jednako osjećaju?

Sinklar beše usebi uzrujan. On
plaće i smije, više i drhće. Kad go-
vor beše dovršen, pjevaju svi Mar-
seilesu, on mirno sluša bolji osje-
čaji razveselisega, kad pre beše u-
moran nezadovoljan, sad je opet
jak — jer je najpoštenije ljude na-
šo "Slobodu".

Na zadnji strani knjige imazani-
mivi govora, u kojima u ljepa soci-
jalisticka pitanja i njegovu knjigu
rado uzimamo u našu socialisticku
sredinu.

Knjiga zvoni u svom pobjednom
glasu. Mi ćemo naše neprijatelje
srušiti — i jedanput će Chicago bit
naš! jedanput će Chicago bit naš!
M. Hans.

IZ STRANKE.

Glencoe, Ohio, 23. julija.

Sa ovijem obveščamo, da je
Medn. soc. klub v Glencoe, O., dr-
žao sjednicu na 22. julija ove. god.
Sjednicu je otvorio sodrug Ign.
Zlemberger, predsednik M. N. S.
K. sa socijalističkim nazdravom ter
je preč tao dnevni red.

Poslje dnevnog reda izvolili smo
nove odbornike, koji slijede: Ign.
Zlemberger, predsednikom; Luigi
Magno, podpredsednikom; Nick
J. Sabalić, tajnikom; Martin Pirc;
blagajnikom. Poslje izbora se je
govorilo o naznih stvara. Od sada
u napred, hoće obdržavat M. N. S.
K. svoje sjednice svaku drugu i
četvrtu nedelju u mjesecu, u kući
sudruka Luigi Manjo.

Darovao "Proletarcu" u podpo-
ru Ig. Zlemberger \$1; trimjesečni
razračun 1ct. na svakog člana 78
ct., i prodana i knjižica "Naša bo-
gastva" 5c. Skupa \$1.83.

Sa cocijalističkim pozdravom,
Nick. J. Sabalić, tajnik.

LISTU V PODPORO.

Izlet v "River Side" \$6.75; Igna-
cij Zlemberger, Glencoe, O.: \$1;
Socijalistični klub v Glencoe, O.:
78c. — Skupaj \$8.53.

(Nadaljevanje iz 1. strani.)

— V Milwaukee stavka od 1. maja t. l. 1200 železo-vljarjev. V mestnem svetu sedi tudi nekaj sodrugov. Le-ti so podali v mestnem svetu resolucijo, ki je bila soglasno sprejeta in v kateri se obsoja uvoz tujih stavkolomcev, objednem se pa zahteva, da podjetniki takoj pripoznajo vse zahteve stavkajočih delavcev in tem potom končajo stavko.

Kaj slčnega do danes še nismo doživeli v deželi "vrlih" in "svobodnih" mož,

Ta slučaj le dokazuje, da si delavci lahko pomagajo, ako se zavedajo svojega razreda.

— "Ameriško ljudstvo je na predvečer velike revolucije. Do sedaj še nismo čuli klica: zagrabit za orožje; če pa ne moremo ohraniti temeljne pravice človeškega prava in človeške svobode, potem bo nas klic, naj zgrabimo za orožje, istotako dosegel, kakor je dosegel naše očete. Ni hujšega despotizma na svetu, kakor je despotizem denarja."

Tega ni govornik kak socialist, ki stremi za preobratom današnje človeške družbe, ampak tako je govoril gubernator države Indiana, ki je to svarilo vrgel svojim poslušalcem ob zaključku univerze v Cincinnatiju v obraz. Seve policija ni nadlegovala visokega državnega uradnika.

Ako dandanes priznajo že taki državljani, katerim je denar ameriške plutokracije pripomogel do dostojanstva, da se bode moč denarja kmalu strla in zdrobila v prazen nič, potem upamo, da se približa kmalu dan, ko bode delavno ljudstvo za vselej posadilo izmozgovalec na cesto.

— Policijski šef v St. Louis-u je odredil, da bo vsaki policaj ostro kaznovan, ako tajni policaji zaslede, da se ob nedeljah v njegovem okraju toči v kakšni gostilni.

Ta odredba ni le provzročila, da morajo biti ob nedeljah vsi policaji v službi zavoljo bedakov, ki trdijo, da bodo zveličani, če pijejo samo vodo, ampak sili tudi tajne policaje, da izvršujejo ogleduško službo napram svojim kolegom v uniformi. Hudodelci v St. Louisu se pa lahko zahvalijo za to odredbo policijskemu šefu, saj bodo sedaj lahko na "gospodov dan" izvrševali svojo obrt, ne da bi jih kdo motil.

— V državi Milwaukee je pričelo gibanje, s katerim se hoče doseči pomilostčenje za senatorja Burtona, ki je obsojen v šestmesečno ječo in \$2,500 globe. Kot vzrok se navaja, da je Burton že za dosti ponižan, da ni potrebno obleči mu še marogasti jetniški jopič.

Z našega staljšča priznamo, da je takšen argument veljaven za vsakega hudodelca: razkrinkanje hudodelca je največja kazen. Ali zakaj se drugim hudodelcem ne odpusti jetniške kazni, zakaj naj bi posebna milost dosegla le Burtona? No, ker je v današnji človeški družbi v navadi, da se male tatove obesa, velike pa odlikuje.

— V Clevelandu so pričeli veleporotniki s preiskavo radi kršenja zakona s strani roparjev-lastnikov "Standard Oil Co." V preiskavi so železniške družbe.

Ali najbrže bode vse zaspalo, ka-

kor je v današnji družbi že v navadi, če se gre proti tolovajem-milijonarjem.

— Popolno zmago so izvojevali stavkajoči delavci s cementom v Chicagi. Iz te zmage se tudi lahko izučeni delavci-rokodelci nauče, kako izvojevati zmago. Delavci s cementom so dosegli 5 centov več plače na uro, in da se smejo pri delu rabiti le organizirani delavci. Ti delavci niso stavkali v januarju ali februarju, ko je za nje najbolj neugoden čas, ampak zastavkali so v najbolj ugodnem času, ne da bi delodajalce, že kake tri ali več mesecev popred opozorili na stavko. Rekli so na kratko: "Delodajalci! Mi Vam damo 3 dni časa, da presodite, je li naše delo vredno 5 centov več na uro. Če se v tem kratkem času ne odločite, potem Vam damo več časa za v premislek, ali mea tem časom ne bomo delali."

To je bila kategorična izjava napram delodajalcem. Delodajalci so tarnali, da bo hudič vso obrt vzel, ako delavci ne odnehajo. Ali slednjič so delodajalci sami rajši odnehali in pripoznali vse zahteve delavcev, kakor da bi hudič obrt vzel.

Mi se še toliko bolj veselimo te zmage, ker je med delavci s cementom mnogo Slovencev, ki so se pokazali popolnoma solidarni z delavci drugih narodov. Tako bodo slovenski delavci tudi počasi spoznali, da le v krepki in moderni delavski organizaciji je sila, pred katero se tresejo kapitalisti.

Poštna uprava v Chicagu je pred kratkem konfiscirala dnevnik "Nepsova", ki je glasilo ogrskih sodrugov v Budapešti. Povod konfisciranja je dal nek oglas za loterijo, ki je po amer. ustavi za razširjanje skozi pošto strogo prepovedano.

Ker sovražimo vsak humbug, sovražimo tudi to, da listi v Avstro-ogrski oglašajo loterijske številke — in tako odobravamo opravičeno postopanje proti razširjevanju humbuga, ki je baš v loteriji — v Avstro-ogrski posebno — tako v cvetju.

Posebno socialistični listi, bi tega humbuga ne imeli podpirati. Vsled tega naj vsi listi, ki imajo zvezo z ameriško pošto, gledajo na to, da ne podpirajo odkritega humbuga, ki ga ameriška pošta po pravici izključuje.

Volilna prenosova v Avstriji ni za klerikalce nič tako pomembna, kakor se je mislilo spočetka; sicer bi ta svojat že davnaj rebelirala celo Avstrijo, ktere je vendar gospodar.

Pozor! Slovenci! Pozor!

Vsim Slovincem naznanjam, da izdelujem — po vzoru stare domovine — najfineje

SMODKE.

Posebno viržinke so našle že mnogo čestilcev.

Naročite, zahtevajte in prepičali se boste! Kdor jih naroči 500 odpošljem poštine prosto.

Z vsem spoštovanjem
Bahovec Bros., 567 So. Centre Ave.,
CHICAGO, ILL.

Slovenski in hrvatski delavci,

ne vprašujte po obliki listov, marveč po vsebini!

"Proletarec" izhaja le enkrat v mesecu, toda prinaša več poučnega gradiva kot vsi slovenski ali hrvatski dnevnik in tednik v celem letu.

Delavec naj se izobražuje sam,

— "Proletarec" stane le 50c. na leto.

To zadostuje

POZOR! SLOVENC! POZOR!
SALOON
z modernim kegljiščem

Sveže pivo v sodčih in buteljkah in druge raznovrstne pijače ter unijske smodke. Potniki dobe čedno prenočišče za nizko ceno.
Postrežba točna in izborna.
Vsem Slovincem in drugim Slovanom se toplo priporoča

Martin Potokar
564 So Center Ave., Chicago.

Dr. W. C. Ohlendorf, M. D.
zdravnik za notranje bolezni in ranocelnik.

Zdravniška preiskava brezplačno — plačati je le zdravlilo. 647 in 649 Blue Island Ave., Chicago. Uradne ure: Od 1 do 4 pop. Od 7 do 9 zvečer. Izen Chicage živeči bolniki naj pišejo slovenski

Jože Sabath

advokat in pravni zastopnik v kazenskih in civilnih zadevah.

Pišite slovenski!

1628-1638 Unity Building
79 Dearborn St., Chicago, Ill.

Res 5155 Prairie Ave,
Phone Drexel 7271.

Košiček Bratje
SALOON!

Dobro pivo, wiskey, likere, vino, izvrstne smodke in prigrizek.
Oglasite se na Centri!

SLOVENCEM IN HRVATOM
priporočam svojo

gostilno, dvorano za veselice in društ. zadeve.

Točim izborna pivo "Magnet", fina namizna importirana in domača vina, izvrstno žganje itd. Pri meni so le fine, unijske smodke na prodaji —

JOŽE POLAČEK,

535 BLUE ISLAND AVE. CHICAGO, ILL.

POZOR!

Slovincem in Hrvatom naznanjamo, da izdelujemo raznovrstne

OBLEKE

po najnovejšem kroju. Unijsko delo; trpežno in lično. V zalogi imamo tudi razne druge potrebščine, ki spadajo v delokrog oprave — oblek. Pridite in oglejte si našo izložbo. Z vsem spoštovanjem

J. J. DVORAK & CO.

598-600 Blue Island Ave., Chicago.

Chicago.